

NRC GAAT UIT

Eddie Izzard aarzelt en Benjamin Herman zit

Het is een beslissing van het laatste moment: naar het concert van Steve Coleman in het Bimhuis in Amsterdam. Altsaxofonist. Componist. Jazz-vernieuwer. Heel beroemd. Niet dat ik dat wist, ik had zin in muziek en er was plaats bij Steve Coleman & Five Elements, dus daar zit ik dan.

Coleman komt op. 56, maar hij ziet eruit als een middelbareschooljongen. Petje achterstevoren, afgezakte jeans, gesloten gezicht: sorry dat ik besta. Zijn Five Elements zijn met z'n drieën: trompet, basgitaar en slagwerk. Ze stellen zich op een rijtje op achter muziekstandaards, halen vellen muziek uit hun rugzakken. Ontwijken contact met de zaal.

Ze spelen ademstokkend goed. Eerst een walsje. Hoorde ik ooit eerder zo'n walsje? Strak en scherp, d'r is niks lievigs aan. Het is of de slagwerker de driekwartsmaat ontbladdert. Coleman en de andere twee leggen de zweep over en doen de rest.

Dat blijft zo. Het swingt als de hel. De muziek, dan. Zij zelf niet. En wij ook niet. We denken niet, we zitten stil en zetten ons schrap. We hebben het allemaal druk. Ik laat me verzwelgen door Colemans muziek, ik lever me uit en geef me over, daar ligt mijn kans op genieten.

Na een nummer of wat scanderen Coleman en zijn mannen met stemmen van verbrand rubber een beatgedicht over de „niggas“ die op de hoek van een straat in New York rondhangen – inert en onder hoogspanning. Het is of ze het over zichzelf hebben.

Voor de volgende avond kondigt het Bimhuis de Nederlandse saxofonist Benjamin Herman aan. Daar wil ik ook heen. Jammer. Uitverkocht.

Maar ik hoor toevallig dat hij 's middags al in het Amsterdamse Compagnietheater speelt, als gast van radio 6. Die zenden daar vrijdags hun programma *Mijke's Middag Live* uit. Wie wil, kan naar binnen en aanschouwen.

Wat ik doe. Want Benjamin Herman, die wil ik meemaken. Ik ken hem als een spetterende muzikant, als een bandleider met vuur in zijn schenen. Hij is een heer die sprongtjes maakt, die wuift vanuit zijn heupen en die de maat zwipt met zijn saxofoon. Lekker.

Benjamin Herman. Foto Hans Koert

En nu zit die heer op een stoel, met slechts een trio achter zich. Hij blaast een variatie op *You've changed*. Dat is de song waarmee Billie Holiday jankend definiëerde hoe liefdesverdriet de mens lam kan slaan. Benjamin Herman speelt het imploderend, heel stilletjes op die caféstoel. Zachter en zachter en nog zachter. Terwijl hij de muziek oplost in gesmoorde tranen, leunen wij collectief naar voren.

Een dag later zie ik alwéér iemand onverschrokken afstand doen van zijn bravoure: de razende komiek Eddie Izzard. Met zijn nagellak, eyeliner en hoge hakken is hij zo sexy dat ik me afvraag waarom niet meer mannen de voordelen van vrouwen inzien.

Nu lopen enorme zalen voor hem vol, maar van huis uit is Izzard een straatartiest en dat voel je. Hij is alert, hij is dominant. Hij is nog altijd onafgebroken in de weer om te voorkomen dat zijn publiek denkt: ik moest maar weer eens verder.

Tot nu. In zijn show *Force Majeure* doet hij aan aarzeling en stiltes. Hij mijmert: „Where am I going with this...“ Of hij draalt even: „Yes... yes...“ Natuurlijk, daarna grijpt hij zijn macht en gaat op volle kracht verder: „God? Long time no see!“

Maar telkens vermindert hij dat zijn publiek zich op de automatische piloot suf zit te lachen. Daar raakt dat publiek van in verwarren (het licht nu soms als er niets te lachen valt) en dat is precies Izzards bedoeling. Het is kat en muis, Tom en Jerry. Rennen, vluchten, verrassen, aanvallen.

Net zo ziet Benjamin Herman af van het charmeoffensief van de jazz cat. Net zo verzuimt Steve Coleman het de zaal te laten swingen, hoe graag die zaal dat ook wil.

„Here we are now... entertain us“, brulde Kurt Cobain. Zijn intelligente sarcasme werd gekaapt en verwrongen tot een grondrecht van het publiek. Wil je iets doodslaan? Noem het dan „saai“.

Maar deze drie grootheden doen precies dat: 'saai'. Niet swingen. Blijven zitten. Aarzelen. En daar aandacht voor eisen, op de manier van eerste klasverleiders: ik beloof niks maar als je niet met me meegaat, zul je nooit weten wat je miste.

Ze zijn geen knecht van hun publiek, ze zijn de meesters.

Joyce Roodnat

Vlamingen maken wèl songs met kloten

Wie verder kijkt dan het debat over de koningshymne, ziet: Nederlandse liedjeschrijvers kunnen wat leren van Vlaamse songwriters. Er is meer dan Shaffy en Brel.

Ron Rijnghard

Begin april won Angela Groothuizen de Annie M.G. Schmidtprijs voor het beste theaterlied van 2012 met *Vinkeveen*. Er stak geen twitterstorm op en petities, krantenrecensies en een taalkundige ontleding bij *Paauw & Witteman* bleven uit. Groothuizen mocht bij *De Wereld Draait Door* kort vertellen hoe ze het lied had bedacht en één schamel minuutje van het lied spelen.

Vinkeveen is een knappe sfeertekening van een nachtelijke schaatsocht op ongerept ijs. Hoor hoe rijk aan klank, binnenrijm en eindrijm het is. „Op de steiger slaapt een reiger/ die het liefst in het water had gestaan./ Maar het vriest dat het kraakt/ en de winter heeft een splinternieuwe/ spiegelvloer van ijs voor ons gemaakt.“ De tekstdichter laat je zwieren op zijn s-en en glijden op ie-klanken.

Groothuizen zingt mooi en helder, met als hoogtepunt de overgang van mineur naar majeur in het derde couplet, als ze de drukte van de volgende dag beschrijft. Maar de goedkope sound van de mechanische begeleiding contrasteert met de kneuterig-warme gloed van de „koek- en zopiekramen“. In die gloed klopt het Biedermeier-hart van dit nummer, een nostalgische ode aan Hollandse ijspret.

Een jaar geleden won Gerard Maasackers de Annie M.G. Schmidtprijs met *Zomaar onverwacht*, ook een melancholisch getoonzette ballade, dit keer over de dood. Maasackers mijmert: „Als ik denk hoe wij hier samen/ samen, niks aparts/ op 'nen

doordeweeksen dag/ zomaar zonder erg/ gewoon hier samen waren.“

Buiten het domein van de kleinkunst stuit je bij het Nederlandse lied op vergelijkbare weemoedige sentimenten. Afgelopen weekend won Raccoon de 3FM Award voor beste single van 2012 met *Oceaan*: een ballade met mierzoet strijkende viool en liefdeloos bijengeharkte tekst: „Een oceaan om in te vluchten/ nooit Jaloers te hoeven zijn/ Liefde om je hart te luchten/ Een oceaan alleen van mij.“ Melodie en zang camoufleren veel, maar het onderscheid tussen de beste 3FM-single en het *Koningslied* is soms klein, getuige kreuple regels als: „Was er iets waar ik om wenste, voordat de put droog kwam te staan.“

Mislukte gelegenheidshymne
Wat is er met de Nederlandse liedkunst aan de hand? Ook wie langs de discussie over die mislukte gelegenheidshymne kijkt, moet vaststellen dat het gebrek aan eigenheid reiden tot zorg geeft.

Tien jaar geleden overdonderde Spinvis de muziek liefhebber met zijn debuutalbum, een volstrekt verrassende combinatie van zorgvuldig geknutselde liedjes op wonderbaarlijk originele teksten. Hoe inspirerend zijn werk ook klinkt, Spinvis bleef een enling. Is het gebrek aan talent? Of wordt het Nederlandse lied gewurdd door een verstikkende gevoeligheid voor traditie? Die traditie is overzichtelijk: links de harde scherts van het spolie, rechts de knusheid van het luisterlied. Meer smaken zijn er niet. De zaak zit potdicht

De geest van Jacques Brel waart nog altijd rond in de theaters, waar zangers en cabaretiers zich troubadours wanen op hun piano of gitaar. Er is heus veel te genieten geweest, van Jeroen van Merwijk en Theo Nijland tot Brigitte Kaandorp en Claudia de Breij, en bij acts die meer richting popmuziek gaan, als Roos Rebergen en Eefje de Visser, maar hoogtepunten zijn schaars, want een nieuwe

Brel ben je niet zo maar.

De top is smal en de gehanteerde stijlen zijn verbazingwekkend eenvormig, op het benauwende af. Muzikaal ontlopen die grappige of weemoedige kleine folkliedjes elkaar nauwelijks. Ze zijn ambachtelijk en vakkundig gemaakt, maar wat zo opvallend ontbreekt, is zin in avontuur, wat lef, zucht naar verandering of experimenteerdrijf.

Wat een verademing is het dan om iemand te ontdekken die lak heeft aan conventies, zoals Ellen Schoenaerts. Op haar cd *Feiten* hoor je hoeveel gevaarlijker, pijnlijker en creatiever Nederlandstalige muziek kan zijn. De cd is Schoenaerts' debuut. Voorheen trad ze op als actrice en cabaretier en als tekstschrijver van haar echtgenoot Tom Pintens, een naam in Vlaanderen. De scheiding was reden om haar eigen stem te laten horen en haar gal te spuwen. *Feiten* is een even verontrustend als opwekkend meesterwerk. Met een vloed aan gelaagde arrangementen en ongekend confronterende teksten van Schoenaerts, die openlijk zingt over haar drinken, haar verlatenheid, haar vertwijfeling. Ook zij wortelt in Brel en Shaffy, maar ze slaat een brug naar de eigen tijd, naar de avant-folk van Sufjan Stevens en de gruisigheid van Nick Cave.

Vanaf de eerste song is het raak. Die zet onheilspellend in met gejaagd getrommel en knerpemde, stuwend viool. Schoenaerts zingt: „Ik doe heel erg mijn best om mijn leven leuk te vinden/ maar mijn lief vindt me krankzinnig/ en mijn moeder vindt me pinnig./ En ik heb zo weinig vrienden en ik heb zo geen geluk.“ Het is alsof haar rauwe, gebarsten vocalen zich slijpen aan een steen. Zo klinkt een geplaagde ziel. Des te ontroender is het als ze die diep doorvoelde ellende licht relatieveert, zoals in het gefluisterde *Na een gesprek met R.*: „En zolang ik wat kan dralen op mijn klein stukje planeet/ ben ik toch blij dat ik er ben/ ben ik toch blij dat ik leef.“

In Nederland heeft het Ellen Schoenaerts Kwartet nog nauwelijks aandacht gekregen, maar de Vlaamse pers juichte. *Knaack*: „Een cocktail van Nederlandstalig chanson, klassiek, jazz, poëzie en avant-garde. Kleinkunst met kloten.“ *Humo*: „Verpletterd debuut. Na *Coexist* de tweede plaat die ons dit najaar tot tranen toe beroerd heeft.“

Het is allemaal waar. Hoogtepunt van de plaat is *Het avondrood* – een instant klassiek nummer over scheiden. In het refrein overdenkt de zangeres de

Schoenaerts zingt openlijk over haar vertwijfeling

woede die ze nog voelt, begeleid door een misleidend zoet koortje. „Maar misschien, als de zon is gedraaid./ wordt je schaduw weer klein./ En misschien, als wij mekaar dan weer zien,/ zal ik wat vriendelijk zijn.“ De muziek groeit organisch mee met de ontwikkeling in de tekst. Pianoklanken sluiten zich bij de gitaar aan, en een viool, terwijl ze bits reageert op de toenaderingspoging van de ander: „Ik heb geen zin nog te horen dat je mij toch zo graag ziet.“ Waarna het koortje ijselijk en hels van toon wordt en Schoenaerts subliem afrekent: „Dus laat je gaan./ Trek je beste kleren aan./ En zoek een meisje dat het leuk vindt./ mee de afgrond in te gaan.“ *Het avondrood* is een luisterlied, zeker. Maar ook: kleinkunst met kloten.

De vrije geest van Vlaanderen

Is de muzikale geest vrijer in Vlaanderen? Bij het Ellen Schoenaerts Kwartet heeft de muziek een zelfstandige rol, terwijl in Nederland arrangementen vaak louter dienend zijn ten opzichte van de zang. Jeroen van Merwijk, die zichzelf altijd begeleidt op gitaar, heeft één keer een album opgenomen met rockband Sjakol! Zijn theaterliedjes kregen volume; ze gingen ervan ademen.

De meest aansprekende liedjes in het cabaret dit seizoen kwamen van Dorine Wiersma, die toert met haar aanstekelijke programma *Zei ik dat?* Fijnzinnige en geestige, maar ook traditionele liedjes, waarmee ze tussen Kees Torn en Kaandorp in zit.

In België verschenen recentelijk mooie Nederlandstalige platen van bands als De Fanfaar en Walrus. De Fanfaar gaat op *Monster* van lichtvoetig naar zwaar stampend log en terug. De indiepop van Walrus koppelt speelse teksten aan pakkende melodieën, die soms, zoals in *Stilte voor de storm*, uitbarsten in Beach Boys-achtige jubel.

In Nederland verscheen ook werk van zulke alternatieve acts, zoals Piepschuim en Daan Hofmans. Maar het debuut van de theateract Piepschuim is nogal wisselvallig, door de geforceerd poëtische tekstjes en enkele jolige deuntjes. En Hofmans maakte vijf jaar geleden een veelbelovende, tikje bluesy debuutplaat, maar het zojuist verschenen *Frederic & de Katoenvelden* is braver. Hij neigt nu naar Theo Nijland, en daar is al een heel goede van. Dan liever de bonte mengeling van mariachi, chansons, smartlappen en kroegstampers, met indringende pathos vertolkt door Joris Linssen en Caramba. Hun recente voorstelling en cd *Licht* zijn verfrissend eigenzinnig en amodius, en dat levert schitterende liedjes op als *Maak me vrij* en *Als je wegblijft*.

Ook bijzonder dit seizoen was de onconventionele aanpak van cabaretier Tijs Maas, die een liedjesprogramma speelde met een jazzaanpak, begeleid door een virtuos trio. Een sterk concept, maar zwakke schakel is de beperkte stem van Maas, die ervoor koos zijn teksten veelal te zingzeggen. Zingzeggen is, bij gebrek aan bereik, een epidemische

kwaal van Nederlandstalige singer-songwriters.

Misschien is het ook domweg een kwestie van aandacht, van media en publiek, voor het Nederlandse lied. Bemoedigend is het wel, wat Maas bedacht, en wat Brigitte Kaandorp en Claudia de Breij momenteel doen. Zich richten op de muziek, zonder conferences. Kaandorp „laat haar liedjes uit“, zoals ze dat noemt. En De Breij zingt nieuw werk. Haar vorige album, *Hete vrede*, was een succes, mede dankzij het aangrijpende *Mag ik dan bij jou*, een moderne klassieker. Ze nam live haar nieuwe cd op, die uitkomt in mei, met een uitstekende band.

Die muzikale armslag is maar de helft van het verhaal, want tekstueel verwijft De Breij nog bij het groot geluk van de liefde: „Je denkt dat je alleen bent/en dat niemand naar je kijkt (...) Maar ik zie jou/ Ik zie jou/ Ik zie jou.“ Net als Groothuizen gloeit ze Biedermeierlijk van tevredenheid.

Misschien komt Ellen Schoenaerts ook ooit zover. Vooralsnog kermt ze, op de cd die al honderd draai beurten heeft overleefd: „Gelukkig zijn, het vergt zoveel tijd/ Gelukkig zijn, het vergt zoveel van mij.“

Het is alsof de rauwe, gebarsten vocalen van Ellen Schoenaerts zich slijpen aan een steen. Zo klinkt een geplaagde ziel.
Foto Kasper Vogelzang

Advertentie

Platonov van Tsjechov
door **NTGent / Luk Perceval**
di 7 & wo 8 mei, 20.30 uur (NL première)

EEN
VUURWERK
EN DRANK
VEEL
DRANK

STADSSCHOUWBURG
amsterdam

ssba.nl